

**ANDREI
DÎRLĂU**

CHINA
HARULUI

FUNDAȚIA ANASTASIA

Libris

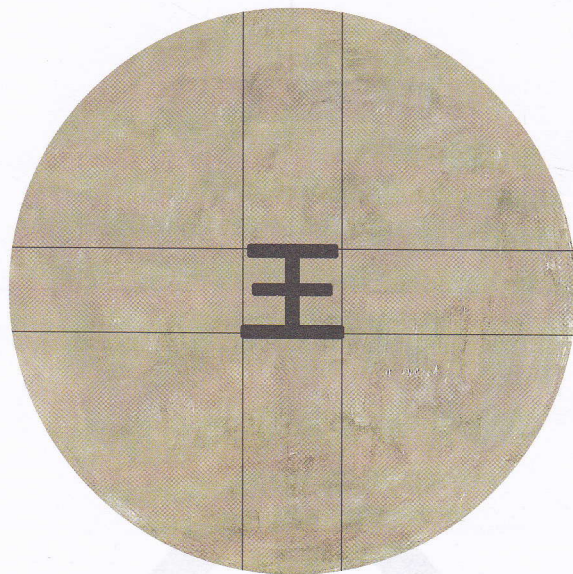
Respect pentru oameni și cărți

.RO ANDREI DÎRLĂU

CHINA **HARULUI**

RELIGIILE CHINEI ȘI CREȘTINISMUL:

O INCURSIUNE INTERCULTURALĂ, ISTORICĂ ȘI HERMENEUTICĂ

Cuvânt înainte
Pr. prof. dr. Emil Jurcan

Prefață
Lect. dr. Roxana Rîbu

FUNDAȚIA ANASTASIA

Sorin Dumitrescu – China harului scris.....	XIX
Emil Jurcan – Pentru o teologie a religiilor Chinei	XXI
Roxana Ribu – Schiță hermeneutică a culturii chineze în dimensiunea ei mitico-religioasă.....	XXIX
Introducere.....	1
PARTEA I RELIGIA CHINEZĂ ARHAICĂ: DE LA MONOTEISM LA RELIGIE DIFUZĂ.....	9
Capitolul 1 Monoteismul arhaic chinez. Linia hermeneutică Ricci–Martini–Legge–Giles–Christensen	11
1.1. Perioada arhaică (preimperială).....	11
1.2. Cărțile canonului clasic chinez.....	14
1.3. Dimensiunea religioasă a confucianismului.....	25
1.3.1. Confucianismul – religie, nu doar umanism etico-filosofic secular	25
1.3.2. Paradigma religioasă <i>Rú</i> -istă	28
1.4. Virtutea suveranilor legendari. Epifanii ideografice.....	30
1.5. Monoteismul și Rețeaua conceptelor <i>Rú</i> -iste.....	31
1.5.1. Conceptele religioase fundamentale.....	32
1.5.1.1. <i>Tian</i>	33
1.5.1.2. Shang Di.....	37
1.5.1.3. <i>Dao, Tian Dao</i>	42
1.5.1.4. <i>De</i> 德.....	48
1.5.1.5. <i>Tian Xia</i>	49
1.5.2. „ <i>Ren</i> ” 仁 și celelalte concepte confucianiste propriu-zise	49
1.6. Dinamica descendentă a căderii din <i>Dao</i> : entropie spirituală și atrofie morală.....	58
1.7. După Babel.....	62
1.8. Ultimii regi buni și primele dinastii	65
Capitolul 2 <i>Rú</i>-ism și teocrație deghizată	69
2.1. Periodizarea școlilor confucianiste.....	69
2.2. Mandatul Cerului.....	72
2.3. Cultul de stat	74
2.3.1. Centrul cultului de stat: jertfa imperială <i>Feng</i> către <i>Tian</i> . Templul Luminii <i>Ming Tang</i> și Muntele sacru Taishan	74
2.3.2. O rugăciune monoteistă: Ritualul solstițiului. Marea Jertfă pentru Shang Di (tradusă după James Legge)	75
• Prayers to Shang Ti at a special solstitial sacrifice in A.D. 1538.....	76
• Rugăciunea către Shang Di, făcută de împărat la jertfa de la solstițiul de iarnă în anul 1538 d.H.	79
2.4. <i>Wang</i> : o semiotică cruciformă. Un model al cultului de stat	83
2.5. Symbolismul imperial: o hierofanie tangibilă.....	85
2.6. Teocrație deghizată și religie difuză	86
Capitolul 3 <i>Rú</i> 儒 – clasa sacerdotală. Grafocrație, hierografo-fanie, iconocrație, optocrație	93
3.1. <i>Rú</i> 儒: un (quasi-)sacerdoțiu	93
3.1.1. „Blândețea fragedă” a naturii educate.....	93

3.1.2. <i>Rú</i> – „brahmanii” Chinei în interpretarea lui Nakamura	94
3.2. Harismă și scriere.....	95
3.2.1. Autoritate harismatică și harismă gentilică.....	95
3.2.2. Caligrafia ca <i>hierografo-fanie</i> . Stăpânii imaginii: iconocrații. <i>Rú</i> – o optocrație	97
3.3. Cultura optocratică. Pictogramă, metaforă și icoană.....	97
3.3.1. Fenollosa, soarele din copac și civilizația vizuală.....	97
3.3.2. Scriere ideografică și vizualitate.....	99
3.3.2.1. Logogramă și icoană	99
3.3.2.2. Afinități cu gândirea iconică a creștinismului ortodox.....	100

PARTEA II CREȘTINISMUL ÎN CHINA (TABLOU ISTORIC SELECTIV) INTERACȚIUNEA CU CELE TREI RELIGII (*SAN JIAO*)..... 103

Introducere..... 105

Capitolul 4 O Evanghelizare Apostolică a Chinei în secolul I? Sfinții Apostoli Toma și Andrei..... 107

4.1. Creștinii Sfântului Toma: Biserica Siro-Malabară	107
4.2. Friza de la Kongwangshan și „ipoteza Perrier”: Sf. Ap. Toma în China de Est?	109
4.3. O „deturnare” budistă a creștinismului în China?.....	114
4.4. Sfântul Apostol Andrei în China de vest?	116
4.4.1. „Ipoteza George Alexandrou”: <i>El a ridicat crucea pe gheață</i>	116
4.4.2. Cele 4 călătorii misionare ale Sf. Ap. Andrei: Asia, Africa, Europa de Nord	117
4.4.3. Sf. Ap. Andrei în Sogdiana. Sfinții Tadeu și Agai	123

Capitolul 5 Misiunea „Bisericii Răsăritului” (siriană) în China dinastiei Tang (618–907 d.H.)..... 125

5.1. Biserica siriană și eticheta „nestoriană”	125
5.2. Principalele surse scrise și arheologice. Izvoare chineze, siriace și arabe	127
5.2.1. Stela siriacă de la Xi’an (781 d.H.).....	129
5.2.1.1. Descoperirea Stelei în sec. XVII	129
5.2.1.2. Țara <i>Da Qin</i> 大秦 și <i>Fulin</i> . Imperiul Bizantin, Palestina și Siria în percepție chineză.....	130
5.2.1.3. Misionarul Aluoben și primul mitropolit al Chinei – Adam al Sinistanului	134
5.2.1.4. Persecuțiile din Tang.....	136
5.2.1.5. Creștinismul ne-calcedonian central-asiatic și budismul Mahayana	137
5.2.1.6. Inculturație, indigenizare, contextualizare, acomodare. Riscul sincretismului.....	139
5.2.2. Mănăstirea siriacă <i>Da Qin</i> – prima mănăstire creștină din China.....	142
5.2.3. Documentele de la Dunhuang sau „Sutrelor lui Iisus”	142
5.2.4. Stâlplul de la Luoyang (815 d.H.).....	146
5.2.4.1. Un stâlp <i>dhārāṇi</i> creștin. Iconografia creștino-budistă.....	146
5.2.4.2. Inscriptia: Trisaghionul chinez, sutra mitropolitului Adam al Chinei și creștinii sogdieni.....	148
5.2.4.3. Mănăstirea <i>Da Qin</i> confirmată. Vocabularul teologic și prima hristologie „buddhisto-daoistă” din China	150

Capitolul 6 Creștinismul sirian și misiunea catolică franciscană în China dinastiei mongole Yuan (1271–1367)..... 153

6.1. (Re)introducerea creștinismului sirian în Imperiul mongol și China	153
6.1.1. Triburile turco-mongole creștinate – vehicul al nestorianismului în China	153
6.1.1.1. Din Asia Centrală, pe Drumul Mătăsii, la Khanbaliq.....	153

6.1.1.2. O elită tribală creștină. Mama lui Kubilai, patriarhul Yaballaha, Bar Sauma și prințul George	154
6.1.2. Organizarea structurilor misionare ale Bisericii Siriace în China	156
6.1.2.1. Mitropoliile siriace de pe Drumul Mătăsii: Merv, Samarkand, Kashgar	156
6.1.2.2. Provinciile mitropolitane din China: Almaliq și Catay	156
6.1.2.3. Creștinii de rit bizantin (alani, ruși, melkiți), armenii și iacobiții	158
6.2. Prezența catolică în China dinastiei Yuan	159
6.2.1. Călători și neguțători italieni. Niccolo, Maffeo și Marco Polo	159
6.2.2. Misiunea franciscană	161
6.2.2.1. Willem van Rubroek și Giovanni dal Piano del Carpini	161
6.2.2.2. Giovanni da Montecorvino, arhiepiscop de Khanbaliq	162
6.2.2.3. Odoric de Pordenone	163
Capitolul 7 Misiunea catolică în China dinastiilor Ming și Qing (secolele XVI – XVIII)	165
7.1. Iezuiții în China dinastiei Ming târzii (secolele XVI – XVII)	165
7.1.1. Michelle Ruggieri, Matteo Ricci și strategia de „acomodare” a lui Valignano	166
7.1.1.1. De la cerșetori budhiști la <i>Rú</i> autentici	166
7.1.1.2. Cartografia misionară, eclipsele și un împărat excentric	168
7.1.1.3. Strategia de „acomodare”	171
7.1.2. Misteriosul Kitai. De la Marco Polo la Bento de Góis	180
7.2. Iezuiții în China dinastiei manciuriene Qing (sec. XVII-XVIII)	184
7.2.1. După Ricci: Trigault, Longobardo, Semedo, Schall	184
7.2.1.1. Trigault: <i>De Christiana Expeditione apud Sinas</i>	184
7.2.1.2. Alvaro Semedo: <i>Imperio de la Cina</i>	184
7.2.1.3. Adam Schall von Bell: un astronom excentric	187
7.2.2. Decretul de Toleranță. Kangxi – „Constantin cel Mare al Chinei”? „Perioada de Aur”	189
7.2.3. Philippe Couplet: <i>Confucius Sinarum Philosophus</i>	190
7.2.3.1. Un chinez mâncând cu bețișoare la Versailles. Matematicienii Regelui	190
7.2.3.2. <i>Proemialis Declaratio</i>	191
7.2.3.3. „Acomodaționismul” Sfântului Pavel	195
a) Confucius – un Epimenide sau Democrit chinez	195
b) Orfism, monoteism și teologie paulină	199
7.2.3.4. Traducerea Clasicelor <i>Da Xue</i> (Marea Învățătură) și <i>Zhong Yong</i> (Dreapta Cumpănire)	203
7.2.4. Tratatul lui Longobardo. Începuturile Controversei Riturilor	211
7.3. Controversa Riturilor	213
7.3.1. Contextul controversei. Sosirea Dominicanilor	213
7.3.2. Controversa propriu-zisă	217
7.3.3. Criza: Maigrot și Tournon	226
7.3.4. Consecințele controversei. Represiunea. Dezastrul	229
PARTEA III FIGURISMUL – INTUIȚII ȘI ERORI. UN „DRUM ÎNCHIS” SAU PRIMĂ ÎNCERCARE DE ELABORARE A UNEI TEOLOGII CONTEXTUALE COERENTE ÎN CHINA?	235
Capitolul 8 Septuaginta sau Vulgata? Problema cronologiei	237
8.1. Septuaginta și versiunea timpurie non-masoretică a Vechiului Testament	238
8.2. Vulgata și devierile textului masoretic	243

Capitolul 9	Figurismul – Definiție și precursori direcți	247
9.1.	Figurismul - un acomodationism extrem	247
9.2.	Gabriel de Magalhães: un Magellan în China	248
9.2.1.	Yang Guangxian și riposta lui Li Zubai	248
9.2.2.	„ <i>Nouvelle relation de la Chine</i> ”. Cronologia chineză	254
9.3.	Philippe Couplet: „ <i>Tabula chronologica monarchiae sinicae</i> ”	256
Capitolul 10	Un precursor de geniu: Martino Martini – „Mandarinul celest”	259
10.1.	Viața: sinolog, teolog, istoric, matematician, cartograf, „amiral”, „Mandarin al lui Dumnezeu”	259
10.1.1.	Trento, Roma, Lisabona, Goa, Macao, Canton	259
10.1.2.	Hangzhou. Wèi Kuāng Guó 衛匡國 – misionar în „deșertul tătarilor”	260
10.1.3.	Cacialmau: generalul-caligraf, stratagema cetății părăsite și „doctorul legii divine din Marele Apus”	261
10.1.4.	Manila, Batavia, Hamburg, Amsterdam, Antwerpen, Bruxelles. Elefantul alb și Ciclul din Cathay	263
10.1.5.	Roma: pledoaria, <i>Propaganda Fide</i> și dispensele. Decretul „iconomic” al Papei Alexandru VII	264
10.1.6.	Genova, Lisabona, Macao, Hangzhou. „Moaștele” și venerația „păgânilor”	268
10.2.	Opera: succes – ignorare – redescoperire	271
10.2.1.	Lucrările în chineză	271
10.2.1.1.	Tratatul <i>Despre prietenie</i>	271
10.2.1.2.	„Dovezile raționale despre existența Adevăratului Dumnezeu”	273
10.2.1.3.	<i>Gramatica Linguae Sinicae</i> . Eseul contra doctrinei reîncarnării	274
10.2.2.	<i>Novus Atlas Sinensis</i>	276
10.2.3.	<i>De Bello Tartarico</i>	278
	a) Conținutul narativ	278
	b) Metoda istoriografică a lui Martini	280
10.2.4.	<i>Brevis Relatio</i>	282
10.2.5.	<i>Sinicae Historiae Decas Prima</i>	283
	a) O sinteză a reconcilierii între două lumi	283
	b) O cronologie acomodationist-„figuristă”. Popoul. Teoria mnemogenezei mitologice a primilor suverani	286
	i) Varianta Vulgata – Ussher	290
	ii) Varianta Septuaginta	291
	c) Primii suverani, Spiritul Ceresc și Vârsta de Aur	293
	d) Yi Jing-ul, trigramele și scrierea	293
	e) Fu Xi, zămislirea prin amprentă și curcubeul Trădătorul Huang Di și primul război din istorie	295
	f) Phoenixul lui Shaohao și magicianul Jiu Li	298
	g) Împărat și Sacerdot: Zhuan Xu și restaurarea monoteismului. Monopolul imperial asupra cultului lui Shangdi	299
	h) Di Ku și remarcabilele sale soții	303
	i) Yao: bunătatea angelică, sprâncenele-curcubeu și astronomii Xi-He	303
	j) Shun, ochiul cu două pupile, sfera armilară și tubul de jad	304
	k) Împărat și Sacerdot: Yu cel Mare, <i>misterium tremendum</i> și ploaia de aur	308
	l) Regele Cheng Tang se oferă ca jertfă pentru păcatele poporului	311
	m) Regele Wen – arhetip de virtute și erudiție	314
	i) Rotisorul, picioarele de țap, tatăl ce-și mănâncă fiica și canalele subtile din inima înțeleptului	314

ii) Wen – „regele cărturar”	315
n) Regele Wu și rugăciunea Duceului de Zhou. Comentariile la hexagrame.....	316
o) „Laotanus” și „minteia supremă”	319
p) Inorogul chinez: <i>Qilin</i> -ul ca figură a lui Hristos.....	319
q) Sursele istorice chineze folosite pentru <i>Decas</i>	323
i) Clasicele	323
ii) Istoriile oficiale.....	324
iii) Cronici în formă de anale	324
r) Cele două stiluri istoriografice chineze	324
i) Istoriile oficiale (<i>zhengshi lei</i>): stilul biografic-tematic (<i>jizhuanti</i>).....	324
ii) Cronicile în formă de anale: stilul an-de-an (<i>bian nian</i>).....	326
Capitolul 11 Cadrul teoretic și sursele Figurismului	331
11.1. Contextul istoric.....	331
11.2. Surse: La Peyrère, Vossius, Horn, Pezron, Beurrier, Thomassin, Huet, d’Herbelot.....	335
11.3. <i>Corpus Hermeticum</i> – un sincretism esoteric ce poate sminti	339
11.3.1. <i>Prisca Theologia</i> : de la Revelație adamică la erzie	339
11.3.2. Țara Seiris: un Kitai imaginar?	341
11.3.3. Filonul gnostic și ocult în <i>philosophia perennis</i>	344
11.4. Athanasius Kircher: chinezii sunt hamiți	346
11.4.1. <i>Prodromus Coptus Aegyptiacus</i> și <i>China illustrata</i>	346
11.4.2. Ipoteza „Ham”. <i>Oedipus Aegyptiacus</i>	349
11.4.3. <i>Lingua aegyptiaca restituta</i> . O taxonomie fantezistă a ideogramelor chineze.....	349
11.4.4. <i>Aritmologia, Arca lui Noe și Turnul Babel</i> . Enoh = Hermes	354
11.5. John Webb: chineza ca limbă adamică. Sunt chinezii semiți?	355
Capitolul 12 În căutarea limbii „paradisice” și a „limbii universale”	359
12.1. Preocuparea autorilor patristici pentru „Limba Primordială”	359
12.1.1. „Ipoteza ebraică” – susținători: Origen, <i>Recunoașterile</i> pseudo-clementine, Fer. Ieronim.....	359
12.1.2. Precauți: Sf. Clement al Alexandriei, Sf. Irineu de Lyon, Eusebiu al Cezareei	361
12.1.3. Precauți: Diodor din Tars, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Procopie al Gazei	363
12.1.4. Un entuziast – Fer. Augustin: filiera Sem – Eber – Avraam, <i>Civitas Dei</i> și <i>translatio sapientiae</i>	364
12.1.5. Contestatari: Sf. Grigorie de Nyssa și Teodoret al Cirului. Sf. Efreem Sirul. Ipoteza „aramaică”. Simetria Babel – Cincizecime	368
12.2. Limba Universală. „Ipoteza chineză”	371
12.2.1. Neo-arianismul și teoria naturalistă „onto-semiotică” a limbajului la Eunomie al Cizicului.....	371
12.2.2. Limba Universală la Bacon, Kircher, Lull, Dalgarno și Wilkins. Arta memoriei la Lull	374
a) Francis Bacon și „Caracterele Reale” chineze	374
b) Athanasius Kircher și fundamentul iconic al caracterelor chineze, confirmat de Umberto Eco....	376
c) Arta Memoriei ca temei al unei Limbi Universale la Ramón Lull	378
d) Dalgarno și Wilkins: limbi filosofice non-arbitrare?	380
e) Wilkins și anti-taxonomia lui Borges.....	381
12.2.3. Limba Universală și ideografia chineză la Gottfried Leibniz	383
a) Caracteristica Universală ca limbaj simbolico-matematic.....	383
b) Armonia Prestabilită și Rațiunea Suficientă	384
c) Schița unui sistem semiotic ideal: lullism matematizat, <i>notae</i> mnemonice și calcul infinitezimal	385
d) Leibniz și China. Metafizica numerelor, limbajul binar, corespondența cu Bouvet și <i>Yi Jing</i> -ul...387	387
e) Codul genetic: monogeneza biologică și cea lingvistică.....	397

Capitolul 13	Figuriști: un „comando” de sinologi pentru o teologie a clasicelor	399
13.1.	Membrii mișcării și tribulațiile lor	399
13.1.1.	Un grup cu geometrie variabilă	399
a)	„Desant”, dar nu echipă	399
b)	O „patologie” contagioasă. Kiniști, i-chingiști, fohi-enohiști	400
c)	Vestigii, profeții, figuri	402
13.1.2.	Rivalități, critici, conspirații, delațiuni... nimic nou	404
13.2.	Kangxi – un suveran „Figurist”. Critici și adepți	408
13.2.1.	„Bouvet e singurul care știe ceva despre <i>Clasice</i> ”	408
13.2.2.	„Într-o zi Europa va fi surprinsă”	411
13.3.	Cabala Enohiștilor. Figurismul citit prin Karl Rahner. Nașterea sinologiei	412
Capitolul 14	Joachim Bouvet: „Odată profesor – întotdeauna profesor”	415
14.1.	Viața: o „cratimă” între două lumi	415
14.1.1.	Matematician al Regelui Soare	415
14.1.2.	Profesor al Fiului Cerului	417
14.1.3.	Legat al împăratului Chinei în Europa	418
14.1.4.	Cartograf, sfetnic, Figurist	419
14.2.	Opera: Un pod între culturi prea îndepărtate. Acomodaționismul în formă extremă	420
14.2.1.	<i>Portrait historique de l'Empereur de la Chine</i> : Kangxi ca suveran ideal și „avatar” al Regilor-Înțelepți	420
a)	O viziune apostolică	420
b)	Loial la două super-puteri. Kangxi – un „Ludovic XIV al Asiei”	421
14.2.2.	Figurismul lui Bouvet – o nouă sinteză acomodaționistă?	422
14.2.3.	Lucrările figuriste – perioada întâi (1699-1710)	424
a)	<i>Tiān Xué Bēn Yi. De cultu celesti Sinarum veterum et modernorum</i>	424
b)	„Stăpânul Cerului Cel Unul în Treime”, cele 30 nume ale lui Dumnezeu din <i>Clasice</i> și „triunghiul Întrupării”	426
14.2.4.	Lucrările figuriste – perioada a doua (1711-1730)	427
a)	Douăsprezece comentarii la <i>Yi-jing. Yi Yao și Yi Gao</i>	427
b)	<i>Tractatus de Antiquitatibus Sinarum</i>	429
c)	<i>Idea Generalis Doctrinae Libri Ye Kim</i> . Cele trei „stări” ale omenirii	430
d)	<i>Sapientia Hieroglyphica</i> și „ <i>Lucrarea de 200 pagini</i> ”	431
e)	<i>Expositio unius odae propheticae libri canonici Yi-kim</i> și Prințul Sorgului	432
f)	Cele 9 lucrări despre profeții cronologice și durata istoriei universale	432
Capitolul 15	Teme Figuriste în opera lui Bouvet	435
15.1.	Istoria universală și cele trei „stări” ale omenirii. Teandrist și înnoire	435
15.1.1.	Starea neprihănirii originare: Vârsta de Aur	438
15.1.1.1.	Stări cu geometrie variabilă	438
15.1.1.2.	<i>Tian-zun di-bei</i> : triunghiurile lui Pascal, triunghiul Sierpinski, fractali și Inteligența Artificială	439
15.1.2.	Căderea și starea stricăciunii lumii	443
15.1.2.1.	Răzvrătirea lui Lucifer	443
a)	Zhi Yu – primul răzvrătit. Poporul negru al îngerilor căzuți	443
b)	Gong-gong – vrăjmașul legii divine și al umanității	444
c)	Xi He, transgresiunile astronomice și cultul haotic	444
	Xi He și astronomia cosmogonică. Heterocronii, cronomahii și eclipse	444
	Xi – He ca personaj colectiv: astronomii rebeli și dizarmonia cosmică	445
	Xi – He și monopolul imperial asupra cultului monoteist	446

15.1.2.2. Adam și Eva. Căderea din har	447
15.1.2.3. Potopul	448
15.1.3. Regimul ontologic al mântuirii	449
15.2. Figuri ale Sfântului în China.....	450
15.2.1. Așteptarea Sfântului în <i>Clasice</i>	450
15.2.2. Figuri ale Sfântului în <i>Clasice</i>	453
15.2.2.1. Fu Xi: un Enoh în veșmânt chinez	453
a) „Fu Xi n-a pus niciodată piciorul în China”	453
b) <i>Cartea lui Enoh</i> : „Niciun om nu a văzut ce am văzut eu”	455
c) Fu Xi = Enoh: 12 „dovezi”	458
15.2.2.2. Huang-di, carul cruciform și înălțarea la cer. Vasul-trepied <i>dǐng</i> 鼎 ca simbol treimic	461
15.2.2.3. Shun, împăratul „Slavei Reînnoite”	463
15.2.2.4. Hou Ji: de la Prințul Sorgului la moartea bobului de grâu	464
15.2.2.5. Yu, „the guider of waters”	469
15.2.2.6. Cheng Tang – un rege mesianic. Apa vieții și pâinea din Cer	471
15.2.2.7. Regele Wen, în latura lui Di: virtutea strălucitoare	474
a) Epifanii ideografice: firele de mătase ale harului	474
b) Caligrafiind lumina	477
c) Careele <i>He Tu</i> și <i>Luo Shu</i> ; durata universului. „ <i>Darurile tale, Fecioară, sunt precum stelele cerului</i> ”	479
15.2.2.8. Zhong Shanfu – mijlocitorul. Discernământul și mantia regală sfâșiată	481
15.2.2.9. Concluzie: dincolo de indigenizare și inter-culturație. Pentru o teologie contextuală în China.....	482
Capitolul 16 Alți figuriști.....	485
16.1. Joseph de Prémare	485
16.2. Jean-François Fouquet.....	485
16.3. Jean-Alexis de Gollet.....	486
16.4. Antoine Gaubil	486
PARTEA IV MISIUNEA ORTODOXĂ RUSĂ ÎN CHINA (SEC. XVII – XXI)	489
Capitolul 17 Primul val (1683-1956).....	491
17.1. Biserica Albazinilor din Beijing (1683-1715)	491
17.2. Cele 20 de misiuni ecleziastice ruse în China (1715-1956).....	495
17.2.1. Perioada reprezentanților diplomatici (1715-1858)	495
17.2.2. Perioada de activitate misionară limitată (1858-1896)	497
17.2.3. Perioada misiunilor active (1896-1956)	498
Capitolul 18 Al doilea val: Din 1984 până în prezent.....	503
18.1. După 330 ani de prezență: ilegalitate și doar doi preoți chinezi.....	503
18.2. Către o Biserică Ortodoxă Chineză Autonomă. Va fi „Dragonul” împlânzit de „Miel”? Se poate implica Biserica Ortodoxă Română în misiunea din China?	507

PARTEA V IEROMONAHUL DAMASCENE CHRISTENSEN:

SCHIȚĂ DE TEOLOGIE ORTODOXĂ A RELIGIEI CHINEZE.....	509
---	-----

Respect pentru oameni și cărți

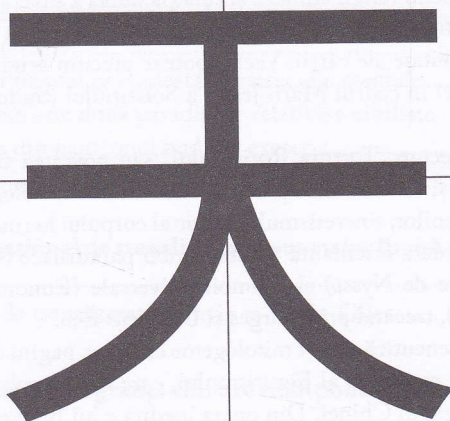
Capitolul 19 Istoria consemnată a Chinei în lumina Bibliiei.....	511
19.1. Problema cronologiei. Sineu, țara Sinim și sino-sfera.....	511
19.2. Amintirea vechilor chinezi despre Facere și Potopul primordial.....	516
19.3. Jertfa Hotarului în interpretarea lui Damascene Christensen.....	518
Capitolul 20 O operă de pionierat: Hristos, adevăratul Dao.....	521
20.1. Cine este Ieromonahul Damascene Christensen?.....	521
20.2. Mizele cărții <i>Christ the Eternal Tao</i> . Relevanța ei pentru cititorul occidental, chinez sau român.....	522
20.3. Serafim Rose și Gi-ming Shien.....	524
20.4. Apologetică, nu sincretism.....	525
20.5. Despre ilustrațiile cărții.....	527
20.6. Câteva perechi de concepte și echivalarea lor.....	529
20.6.1. <i>Dao</i> – <i>Logos</i> . Lao Zi citit prin Sf. Ap. Ioan.....	529
20.6.2. <i>Shang Di</i> , <i>Tian</i> – Dumnezeu.....	531
20.6.3. „ <i>De</i> ”(德) – Harul necreat.....	532
a) <i>De</i> 德 ca manifestare / lucrare virtuoaasă a lui <i>Dao</i>	532
b) Harul ca „putere” – „ <i>De</i> ”(德) și „ <i>dunamis</i> ”(δυναμις): „Virtute ieșea din El și-i vindeca pe toți”... 533	
c) Schimbarea la Față: <i>De</i> 德 și Lumina necreată de pe Tabor.....	534
d) Energia Necreată <i>De</i> 德 și energia creată <i>Qi</i> 氣.....	534
e) Sfintele Taine – instrumente ale lucrării harului (<i>De</i>).....	535
20.6.4. Golul (<i>Wu</i> 無), chenoza divină și perihoreza Treimică.....	535
20.6.5. <i>Ling</i> (靈) – Duhul.....	538
Concluzii.....	539

PARTEA VI REPERE PENTRU O TEOLOGIE ORTODOXĂ A RELIGIILOR..... 541

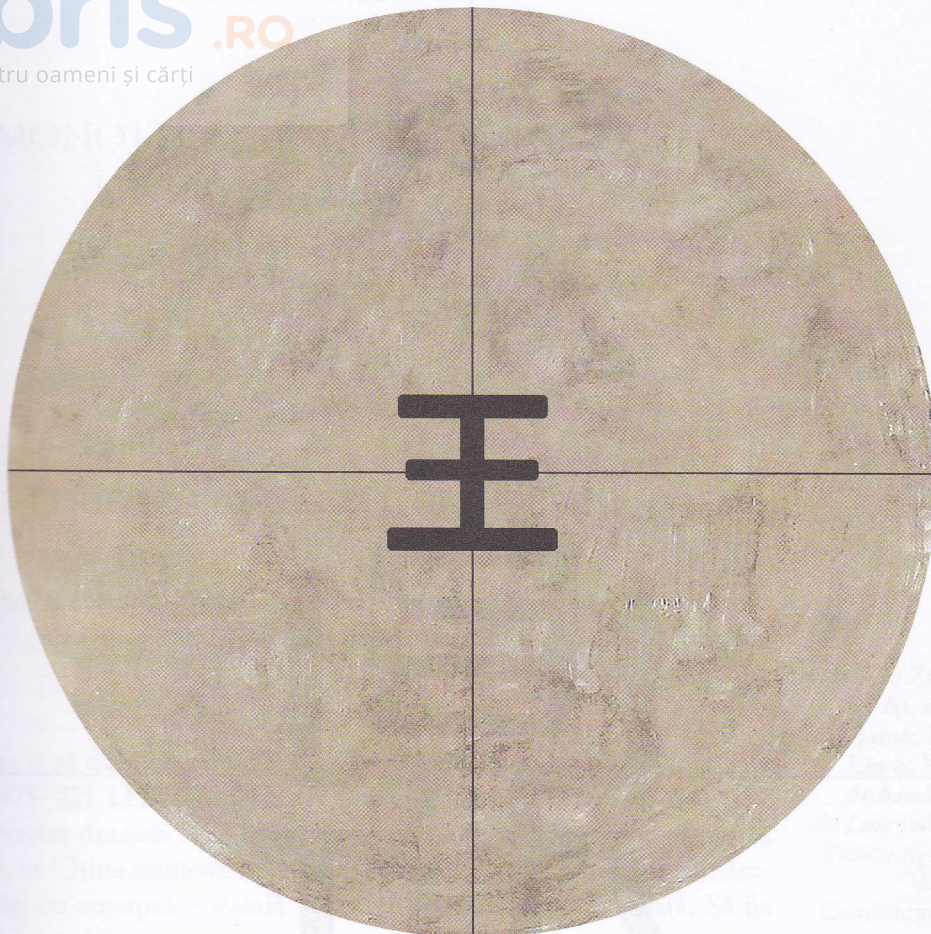
Capitolul 21 Teologia religiilor: taxonomii și critici.....	543
21.1. Teologia religiilor: între mărturisire, <i>Welt-Ethos</i> și sincretism <i>New Age</i>	543
21.1.1. Studiu de caz: misiunile creștine din China ca tentative de schițare a unei teologii a religiilor chineze.....	543
21.1.2. Sfinții mucenici și teologia pluralistă a religiilor.....	544
21.1.3. Problema mântuirii în afara creștinismului.....	545
21.2. Mircea Eliade și detractorii săi.....	548
21.2.1. Eliade și metoda sa comparativ-tipologică a Istoriei Religiilor.....	548
21.2.2. O clasificare tripartită a metodologiei lui Eliade.....	549
21.2.3. O clasificare metodologică cvadripartită. Sacrul este Ființa însăși.....	550
21.2.4. O încercare de <i>damnatio memoriae</i> prin agresiune ideologică.....	551
21.2.5. Propunere de înlocuire a Istoriei și Filosofiei Religiilor (IFR) cu Istoria și Teologia Religiilor (ITR).....	552
21.3. Matrici taxonomice ale Teologiei Religiilor.....	553
21.3.1. Clasificarea tripartită (Race) și cvadripartită (Knitter).....	553
21.3.2. Alte clasificări (Di Tora, D’Costa).....	554

21.4. Paradigmele Teologiei Religioasă: prezentare detaliată.....	557
21.4.1. Modelul exclusivist (al înlocuirii). H. Kraemer, L. Newbiggin, Urs von Balthasar, Visser't Hooft.....	557
a) Exclusivismul radical (al înlocuirii totale) „O singură religie adevărată: creștinismul”.....	557
b) Exclusivismul moderat (al înlocuirii parțiale) „Dumnezeu prezent în celelalte religii? Ca mântuire nu, ca revelație da”. J. Moltmann, D. Stăniloae.....	558
21.4.2. Modelul inclusivist (al împlinirii): „Creștinismul – împlinirea celorlalte religii”.....	559
a) Inclusivismul restrictiv. Pannenberg, Schillebeeckx, Schlette, Congar, de Lubac.....	559
b) Inclusivismul structural. Karl Rahner și „creștinii anonimi”.....	559
21.4.3. Modelul pluralist.....	560
21.4.3.1. Clasificarea lui Race: pluralism inclusivist <i>versus</i> pluralism pur.....	560
a) Pluralismul inclusivist (al reciprocității): Hans Küng, Jacques Dupuis „ <i>Multe religii adevărate, chemate la dialog și îmbogățire reciprocă</i> ”.....	560
b) Pluralismul pur (al acceptării totale): „ <i>Multe religii adevărate: și atât!</i> ”.....	561
21.4.3.2. Clasificarea lui D’Costa.....	561
a) Pluralismul unitar: John Hick, Alan Race, Roger Haight, Perry Schmidt-Leukel.....	561
b) Pluralismul pluriform: Raimundo Panikkar.....	562
c) Pluralismul etic: Paul Knitter, Aloysius Pieris, Felix Wilfred, Michael Amaladoss.....	564
21.4.3.3. Critica modelului pluralist ca meta-perpectivă relativizantă.....	565
21.4.4.4. Paradigma „teologiei comparate”: Clooney, Fredericks, Berthrong, Neville, Burrell, von Stosch.....	566
Capitolul 22 Pentru o teologie ortodoxă a religiilor. Modelul „Exclusivismului empatic”.....	569
22.1. Obiectul Teologiei Ortodoxe a Religiilor.....	569
22.2. Ecumenismul larg versus o T.O.R. exclusivistă.....	570
22.3. Exclusivismul accesului universal. Problema mântuirii postume și coborârea lui Hristos la iad.....	570
22.4. Modelul „exclusivismului empatic”. Dimensiunea misionară a T.O.R.....	572
22.5. Exclusivismul empatic al Părintelui Stăniloae.....	573
Capitolul 23 Concluzii și direcții viitoare de cercetare.....	577
23.1. Aspecte culturale.....	577
23.1.1. O sinteză Creștin-Confucianistă?.....	577
23.1.2. Confucius – un paleo-protestant chinez? Creștinismul ca „ferment metafizic”.....	579
23.1.3. O abordare iconică. Vizualul și tangibilul.....	580
23.2. Aspecte religioase.....	582
23.2.1. Riscul sincretismului.....	582
23.2.2. Monoteismul arhaic chinez.....	582
23.2.3. Atracția ritualului.....	583
23.2.4. Relația cu celelalte religii (buddhism, daoism).....	583
23.2.5. Evanghelizarea Chinei de Sf. Apostol Toma?.....	584
23.2.6. Riscurile și insuficiențele acomodării. Provocarea adresată de confucianism teologiei.....	584
23.3. Aspecte lingvistice.....	585
23.4. Aspecte politice.....	585
23.5. Aspecte științifice. Evoluționismul Darwinist, cronologia biblică și teologia istoriei.....	587
23.6. Disputele interne între diversele orientări misionare.....	588
23.7. Către o nouă disciplină: Istoria și Teologia Religiilor.....	588

ANEXE.....	591
Anexa 1 Budismul tibetan – o paradigmă nihilistă de tip gnostic.....	593
Cuprinsul Anexei 1.....	593
1. Budismul tibetan. Contextul în care am asistat la ritualul <i>Înmormântării în Cer</i>	594
2. Două variante ale <i>Înmormântării în Cer</i> – locație, descriere, ilustrare.....	597
2.1. Varianta rituală.....	597
2.2. Varianta „ad hoc”.....	605
3. Schiță explicativă a semnificației ritualului <i>jbator</i> potrivit doctrinei budiste <i>Vajrayana / Sūnyatā-vāda</i> și a tradiției șamanice <i>Bon</i> . Elemente de interpretare din perspectivă teologică.....	606
3.1. Trupul omenesc ca proteină furajeră.....	606
3.2. Structuri șamanice în ritualul <i>Înmormântării în Cer</i>	607
3.3. Hora transmigrațiilor.....	608
3.4. Ghidul defunctului aflat în „starea intermediară”.....	609
3.5. Budhismul esoteric ca formă de gnosticism <i>sui generis</i>	611
3.6. Contradicțiile „eu”-lui în budism. Negarea persoanei.....	614
3.7. Doctrina „Originilor interdependente”.....	616
3.8. Implicațiile antisomatismului: negarea trupului duce la negarea sufletului.....	618
3.9. Consecințele negării principiului ipostatic. Cine se reîncarnează?.....	619
3.10. Vacuitatea – o anti-ontologie.....	621
3.11. Budismul un construct mental ce contestă constructele mentale.....	621
3.12. Budhism și post-modernism: două paradigme relativist-nihiliste.....	622
4. Categoriile de zeități și divinități din panteonul budhist exoteric.....	622
5. Bibliografie selectivă.....	624
Anexa 2 Pinyin. Sistemul internațional de transliterare a sunetelor limbii chineze.....	626
Tonurile limbii chineze.....	627
Tabele de conversie între sistemele de transliterație Pinyin și Wade-Giles.....	628
Anexa 3 Primii suverani conform istoriografiei chineze tradiționale.....	632
Anexa 4 Dinastiile chineze.....	634
Anexa 5 Harta actuală a Chinei.....	635
Anexa 6 Cronologia bizantină a Vechiului Testament după <i>Septuaginta</i>.....	636
Referințe bibliografice.....	639
I. Izvoare primare.....	639
1. Versiuni Biblice.....	639
2. Texte clasice confucianiste.....	639
A. Cele Cinci Cărți clasice („Clasicele Mari”).....	639
B. Canonul confucianist („Cele Patru Cărți” sau „Clasicele Mici”).....	640
3. Texte clasice daoiste. Alte texte clasice chineze.....	641
II. Literatură secundară.....	644
1. Dicționare, enciclopedii, istorii.....	644
2. Limba și scrierea chineză.....	644
3. Lucrări despre tradiția <i>Rú</i> 儒 / confucianistă – istorie, comentarii, exegeză.....	645
4. Lucrări despre tradiția daoistă – istorie, comentarii, exegeză.....	647
5. Lucrări generale de istoria religiei, filosofiei și civilizației chineze; alte lucrări generale.....	648
III. Baze de date on-line, biblioteci digitale, website-uri.....	674

A large, bold, black Chinese character '天' (Tiān) is centered on the page. The character is composed of three horizontal bars at the top and two curved strokes at the bottom that meet at a central point. The character is positioned between a vertical line on the left and a vertical line on the right, and above a horizontal line that passes through the middle of the character.

Tiān

PARTEA I

RELIGIA CHINEZĂ ARHAICĂ:

**DE LA MONOTEISM
LA RELIGIE DIFUZĂ**

周易

PARTEA I

RELIGIA CHINEZĂ ARHAICĂ:

DE LA MONOTEISM

LA RELIGIA DIFUZĂ

Ding

MONOTEISMUL ARHAIC CHINEZ. LINIA HERMENEUTICĂ RICCI-MARTINI-LEGGE- GILES-CHRISTENSEN

1.1. PERIOADA ARHAICĂ (PREIMPERIALĂ)

„Când [împăratul] Yu a adunat statele pe muntele Tu, erau 10.000 de state ale căror prinți își purtau simbolurile de jad și ofrandele de mătase.”

*Zuo Zhuan*⁹

Dacă ar fi să dăm crezare clasicei *Zuo Zhuan* citate mai sus (compilate între anii 475–221 î.H.), atunci când împăratul Yu cel Mare (2204–2197 î.H.) a întemeiat dinastia Xia, la sfârșitul mileniului trei înainte de Hristos existau deja în China numeroase (10.000 simbolizează în China nenumărabilul) entități cu organizare statală mai mult sau mai puțin avansată. Să fie oare simplă legendă?

Chiar și o scurtă privire asupra istoriei antice a Chinei ar depăși cadrul prezentei lucrări. Câteva repere vor fi suficiente pentru a contura o imagine foarte generală, ca referință pentru temele de care ne vom ocupa. Cercetările arheologice ale ultimelor decenii au evidențiat existența în China a numeroase culturi din epoca neolitică:

Neoliticul timpuriu: culturile Peiligang (c. 7000-5000 î.H.), Xiaohuangshan (c. 7000-6000 î.H.), Pengtoushan (c. 7000-5800 î.H.), Zengpiyan (c. 6700-5400 î.H.), Cishan-Beifudi (c. 6500-5000 î.H.), Chengbeixi (c. 6500-5000 î.H.), Houli (c. 6500-5500 î.H.), Xinglong gwa (c. 6200-5200 î.H.), Bajijia-Dadiwan (c. 6000-5000 î.H.), Kuahuqiao (c. 6000-5000 î.H.), Dingsishan V (c. 6000-5000 î.H.), Zaoshi inferior (c. 5800-5500 î.H.)¹⁰

Neoliticul mijlociu: culturile Hemudu (c. 5500-3300 î.H.), Beixin (c. 5300-4300 î.H.), Zhaobaogou (c. 5200-4500 î.H.), Yangshao (c. 5000-3000 î.H.), Majiabang (c. 5000-4000 î.H.), Yangshao (c. 5000-3000 î.H.), Daxi (c. 5000-3300 î.H.), Hongshan (c. 4500-3000 î.H.), Keqitoutou (c. 4500-3000 î.H.), Dawenkou (4300-2600 î.H.), Dingsishan IV (c. 4000-2000 î.H.), Songze (c. 4000-3300 î.H.), Beiyinyangying (c. 4000-3300 î.H.)¹¹

⁹ *Zuo Zhuan*, cap. „Ducele Ai, anul al 7-lea”, trad. James Legge, citată în Li Liu & Xingcan Chen, *The Archaeology of China. From the Late Paleolithic to the Early Bronze Age*, seria Cambridge World Archaeology, Cambridge University Press, 2012, p. 213.

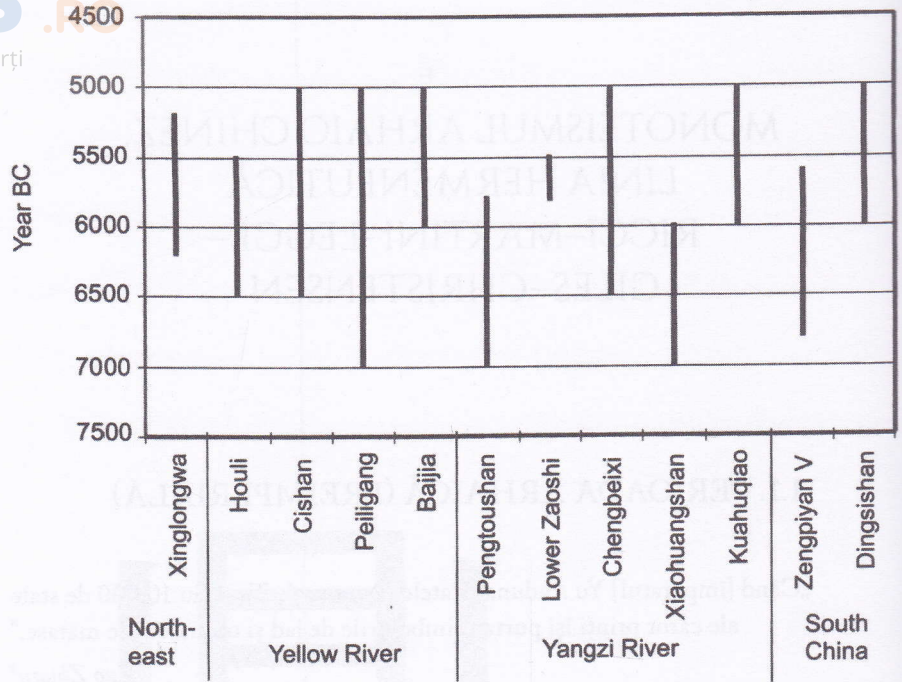
¹⁰ Cf. Li Liu & X. Chen, *The Archaeology of China, op. cit.*, cap. 5 *Neolithization: Sedentism and Food Production in the Early Neolithic (7000-5000 BC)*, pp. 123-167.

¹¹ Cf. *ibid.*, cap. 6 *Emergence of Social Inequality – The Middle Neolithic (5000-3000 BC)*, pp. 169-210.

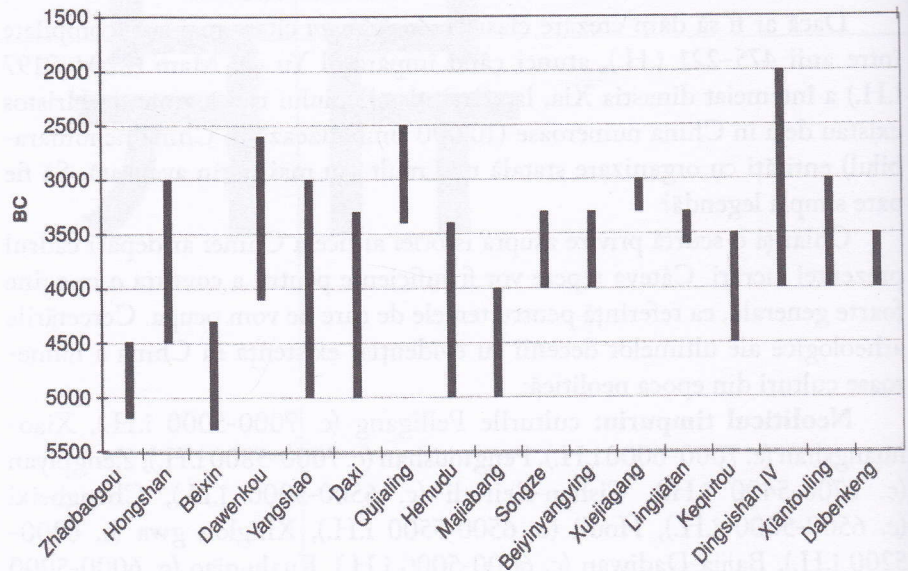
Figura 1: Cronologia și localizarea culturilor Neoliticului Timpuriu din China

Sursa: Li Liu & Xingcan Chen, *The Archaeology of China. From the Late Paleolithic to the Early Bronze Age*, seria Cambridge World Archaeology, Cambridge University Press, 2012, p.125

Figura 2: Cronologia și localizarea culturilor Neoliticului Mijlociu din China

Sursa: Li Liu & Xingcan Chen, *The Archaeology of China. From the Late Paleolithic to the Early Bronze Age*, seria Cambridge World Archaeology, Cambridge University Press, 2012, p.171

Neoliticul târziu: culturile Qujialing (c. 3400-2500 î.H.), Majiayao (3300-2000 î.H.), Liangzhu (c. 3300-2000 î.H.), Xiaoheyuan (c. 3000-2600 î.H.), Longshan (timpuriu și târziu, c. 3000-2000 î.H.), Shangdong Longshan (c. 2600-1900 î.H.), Shixia (c. 3000-2000 î.H.), Yonglang (c. 3000-2000 î.H.), Taosi (2600-2000 î.H.), Shijiahe (c. 2500-2000 î.H.), Baodun (c. 2500-1700 î.H.).¹²

¹² Cf. *ibid.*, cap. 7 *Rise and Fall of Early Complex Societies: the Late Neolithic (3000-2000 BC)*, pp. 213-250.